

CONTRIBUCIÓ DE LA SOCIETAT CATALANA DE PEDAGOGIA AL DEBAT DEL *PACTE NACIONAL PER A L'EDUCACIÓ* OBERT PEL DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ

Comissió Joaquim Xirau de la Societat Catalana de Pedagogia

La Societat Catalana de Pedagogia, com a entitat de caràcter científic oberta a tots els professionals i estudiosos de l'educació, va decidir contribuir per deure i missió pròpia al debat obert amb el document *Pacte Nacional per a l'Educació-Oportunitat i compromís*. En l'entrevista amb l'Honorable Consellera d'Educació, senyora Marta Cid, del 9 de març de 2005, la Junta de Govern va assumir el compromís d'aportar una valoració des de la pedagogia i respondre a l'expressa invitació feta pel senyor Francesc Colomé en nom del Departament d'Educació. Aquesta contribució havia de ser breu, fonamentada en el coneixement pedagògic i concretada en una proposta o directriu que fos rellevant en la millora del sistema escolar i de l'educació dels ciutadans.

Aquesta contribució va ésser elaborada per la Comissió Joaquim Xirau, creada per acord de la Junta de Govern de la Societat Catalana de Pedagogia en la sessió de 15 de març de 2005. La Comissió Joaquim Xirau, en reconeixement a qui fou professor iniciador del Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona el 1930, va estar formada pels socis: Martí Teixidó i Planas, Joan-Josep Llansana i González, Joan Mallart i Navarra, Felip Ponsatí i Terrades, Joan-Lluís Tous i Àlvarez, Conrad Vilanou i Torrano, Núria Rajadell i Puiggròs i Josep Serentill i Rubio.

El 29 d'abril la comissió clogué la discussió del document, que presentà a la consideració de tots els socis a través del portal de la Societat Catalana de Pedagogia, com ja s'havia anunciat, per tal que poguessin anticipar aportacions, modificacions o objeccions. L'assemblea de socis ja havia estat convocada per al 3 de maig de 2005 i aquest dia procedí a l'aprovació del document de contribució amb les modificacions, esmenes i correccions escaients. Es va donar l'oportunitat als socis que no van poder assistir presencialment a l'as-

semblea a donar el seu vot favorable al text definitiu penjat al portal de la societat.

Tots els terminis eren molt breus però les possibilitats que aporten les comunicacions telemàtiques obren noves formes de participació no presencial i d'intercomunicació efectives. Per a una societat científica aquesta nova forma de comunicació és ben adequada si es compta que és un debat racional, cooperatiu i compromès en una missió que ha de deixar de banda interessos corporatius, ideològics i econòmics. La comissió que fa la ponència ha d'aportar un text prou consistent o renunciar-hi si no s'arriba a un acord altament coincident.

El document va ser presentat immediatament, atès que ja havia finalitzat el termini de debat del *Pacte Nacional per a l'Educació*, però s'havia demanat prèviament una pròrroga fins al dia 6 de maig i ens havia estat acceptada. El valor del document aportat no està en la seva extensió sinó en la voluntat de voler donar resposta a interrogants presentats als fòrums: *Professorat i Autonomia de centres*, indubtablement punts claus per a la millora del nostre sistema escolar.

Com es pot veure al document presentat, l'opció va ser focalitzar la proposta en la institució escolar i la necessitat que estigui organitzada com a sistema pedagògic. En els darrers vint-i-cinc anys, amb les competències de govern de l'educació a la Generalitat de Catalunya no s'han pogut superar els condicionaments rebuts del període anterior: gestió corporativa de les destinacions del professorat i gestió burocràtica dels centres docents. En un cas i en un altre, la garantia d'una acció pedagògica queda en segon terme, de més a més, si els que coincideixen en un centre no s'ho proposen com a prioritat. L'experiència mostra que malgrat els esforços d'un bon nombre de docents són encara pocs els centres organitzats amb un sistema pedagògic consistent i que alguns centres amb el pas dels anys perden la consistència pedagògica que havien assolit. L'entropia s'imposa amb el temps i això és la prova fefaent que el sistema escolar és feble, que la seva regulació no garanteix el funcionament de tots els centres.

El Departament d'Educació ha maldat per fer arribar, amb la millor voluntat, normativa pedagògica a través de normativa legal de caràcter prescriptiu, de compliment obligatori. Amb tot, per les característiques de la normativa pedagògica de caràcter científicotècnic aplicat, s'ha vist en la necessitat de fer ús constant d'expressions com ara: *coordinació, en col·laboració, comissions, responsabilitat de...* per a evitar unes determinacions prèvies que no són vàlides ni possibles. La pedagogia, malgrat partir de principis i normes universalitzables, s'aplica en contextos socials, culturals i humans concrets i cal fer de cada institució escolar un microsistema pedagògic on totes les accions siguin explicables

pels principis i criteris i tinguin alhora justificació en el conjunt si afavoreix els bons processos educatius. En un sistema pedagògic no es poden introduir modificacions en unes variables sense ajustar, equilibrar i revisar altres variables que hagin pogut quedar descompensades, i per això les modificacions no poden ser dictades des de fora amb caràcter prescriptiu. La normativa administrativa legal s'ha de reduir al mínim necessari segons les opcions i decisions de política de l'educació que comprometen el conjunt de la societat i s'ha de deixar que les decisions pedagògiques es prenguin en cada institució escolar amb sòlida fonamentació científica, amb atenció —això sí— a les decisions polítiques i amb la finalitat de respondre a les necessitats dels alumnes. Cada institució escolar és un sistema pedagògic i ha de tenir la direcció científicotècnica del procés.

La coincidència en la necessitat d'autonomia dels centres docents sembla generalitzada i ha estat un dels posicionaments inicials en els documents previs al debat del *Pacte Nacional per a l'Educació*. Des del nostre punt de vista aquesta autonomia és necessària per a una acció pedagògica adequada i eficaç, però si no es donen les condicions d'una pedagogia consistent, de competència professional del conjunt de docents i de direcció experta i qualificada, l'autonomia pot ser un divertiment, un joc de diversificació que no condueixi enlloc. Quan després d'un període de direcció de quatre anys entra un nou equip directiu disposat a fer canvis significatius, que poden anar en direcció divergent, senzillament perquè els «sembla» millor, podem trobar-nos en una incertesa total. Però tampoc volem dir que l'alternativa sigui fer-ho tot igual perquè «sempre ho hem fet així» —com respon algun directiu quan se li demanen raons d'una determinada forma organitzativa o didàctica.

Nosaltres hem volgut posar l'accent en la pedagogia com a pràctica fonamentada en les ciències de l'educació, pràctica d'intervenció que ha d'afavorir els processos educatius. D'altra banda és una intervenció normativa i pràctica que inclou, entre d'altres, les finalitats educatives acordades i decidides en l'àmbit polític per al conjunt de cada societat concreta. Pensem que en cada institució escolar s'ha de bastir el *sistema pedagògic* que, partint de principis, concrets criteris i organitzi una pràctica coherent on totes les accions tinguin la seva justificació i contribueixin a la consecució de les finalitats. Els sistemes de contractació o de destinació del professorat i els sistemes de gestió dels centres s'han de subordinar a la pedagogia que acrediti els adequats processos educatius en els alumnes. Garantit això precedent, cal respectar evidentment criteris de mèrit, antiguitat i elecció convenient del professorat, així com sistemes de participació en la gestió i orientació dels centres docents de tots els que integren la denominada comunitat educativa. Proclamar la participació democràtica als centres

sense haver garantit la direcció pedagògica del procés educatiu és, al capdavant, un engany. L'escola ha de funcionar per pedagogia i si, a aquesta, hi afegim participació podem atènyer l'excel·lència.

La proposta presentada ha estat molt pensada i és molt compromesa. Amb tot, no parteix del no-res ja que cerca en els antecedents de les escoles de patronat del nostre país i recupera la memòria de sistemes pedagògics bastits en el decurs del segle XX, que no van ser aplicats aquí per falta de condicions però que mantenen la seva vigència, fins i tot la incrementen si considerem les oportunitats d'una societat de consum i de tecnologies de la informació que ofereix tants instruments i recursos per a l'ensenyament, els mateixos que estan a l'abast de la majoria dels infants i joves.

Confiam que el temps esmerçat sigui una contribució positiva a un pacte que ens comprometrà a tots. Així mateix, convé que tots els que dediquem la nostra vida professional a la pedagogia estiguem a punt per aportar el coneixement i la direcció necessaris a les institucions escolars. El Departament d'Educació podrà comptar amb professionals que dirigeixin i prenguin decisions científicotècniques que mostrin la seva eficàcia i la millora dels centres docents. Podran així quedar per a la creació literària paraules màgiques com «antaviana» o «coordinació», que poden tenir tots els significats, i els fins avui denominats «coordinadors pedagògics» passaran a ser directores pedagògics, evidentment amb coneixements acreditats i formació especialitzada.

Quan vegem una florida de sistemes pedagògics de tots els colors, tots acomplint les finalitats educatives políticament decidides en la nostra societat, sabrem que tenim una bona escola: sòlida en la seva acció científicotècnica, plural en les concepcions filosòfiques i de servei als ciutadans, a les famílies, que tindran efectives opcions d'elecció, no per la titularitat sinó per l'orientació singular de cada institució.

La Societat Catalana de Pedagogia seguirà fidel a aquesta missió i aquest compromís d'estudiar els assumptes de l'educació des del punt de vista científic acadèmic. Respondrà les consultes que li vulgui encarregar el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i considerarà la conveniència de pronunciar-se —sense cap interès particular— en aquelles qüestions que tinguin rellevància per a l'educació en les terres de parla catalana. La capacitat de resposta depèn només dels socis, de tots nosaltres. Esperem comptar amb l'aportació de com més millor. És una causa de tots i per a tots.

DOCUMENT DE LA SOCIETAT CATALANA DE PEDAGOGIA
PRESENTAT AL DEBAT DEL PACTE NACIONAL
PER A L'EDUCACIÓ

INSTITUCIÓ ESCOLAR I SISTEMA PEDAGÒGIC

Aquesta contribució respon de manera integral als àmbits: *Professorat*, preguntes 2, 4, 6, 8 i 10. *Autonomia de centres*, preguntes 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12 i 13. http://www10.gencat.net/e13_forum/documentacio.htm

Considerem que les necessitats de millora del sistema escolar estan ben identificades, les alternatives dissenyades responen a aquestes necessitats. Ens sumem al debat per perfilar i concretar i perfilar un model que s'afegiria com a tercera via i, en la mesura que anés creixent per consens professional i social, aniria transformant els actuals models de gestió funcional i gestió empresarial sense necessitat d'eliminar-los. D'altra banda, la diversitat de centres quant a oferta als ciutadans és aparent; sota una titularitat diferent s'ofereix una educació, ensenyament i instrucció molt uniformes a tots els centres. Té una part positiva respecte al passat ja que, si abans parlar de pedagogia activa era una alternativa a una escola memorística i uniformada, avui no és alternativa en la mesura que moltes de les iniciatives de la pedagogia activa són presents a qualsevol tipus de centre. Això, però, ha dut a una uniformitat que no atén a bastament les necessitats de cada context, i falten iniciatives pensades i atrevides que maldin per afrontar els actuals reptes d'una cultura de masses i consum, caracteritzada per la tecnologia i per la diversitat de cultures d'origen, i que donin resposta adequada als nous problemes que afecten els alumnes i dificulten el seu progrés personal i cultural.

1. UN PATRIMONI PEDAGÒGIC, AVUI OBLIDAT, QUAN TENIM
CONDICIONS PER APLICAR-LO

El xx és el segle del desenvolupament de l'escola activa i de la pedagogia experimental. Amb perspectiva ja veiem que les iniciatives que han transformat efectivament l'ensenyament han estat les de renovació pedagògica del moviment de l'Escola Activa. Però a molts llocs eren inaplicables a la primera meitat del segle xx perquè a les classes hi havia cinquanta, seixanta o més alumnes. A Espanya i a Catalunya la situació de més de quaranta alumnes per aula se'ns va allargar fins al final dels setanta, coincidint amb els traspassos de competències

en educació el 1981. A partir d'aquest moment es podrien haver posat en pràctica mètodes i sistemes ja assajats i sistematitzats. Malgrat el seu valor, avui tenim poc presents els següents: el *mètode global* de Decroly, els *principis de desenvolupament biopsicològic* de Montessori, l'*escola del treball* de Kerschensteiner, el *mètode de projectes* de Kilpatrick, el *pla Dalton* de Parkhurst, el *sistema Winnetka* de Washburne, el *mètode de treball en grups* de Cousinet, el *pla Jena* de Petersen, les *escoles Waldorf* de Steiner, i les *tècniques de l'escola moderna* de Freinet.¹

Aquestes experiències havien guiat a partir dels anys seixanta la pedagogia activa de les escoles de renovació pedagògica i coordinació escolar Rosa Sensat, l'Escola Decroly de Barcelona, i a partir dels anys setanta la pedagogia Freinet (escola moderna i impremta) amb una xarxa d'escoles. Actualment es fa difícil esmentar escoles amb un sistema pedagògic específic, com ara la pedagogia Freinet que segueix l'Escola l'Horitzó de Barcelona, la pedagogia per a adolescents que va iniciar Súnion l'any 1974 a Barcelona, la pedagogia Waldorf (llar d'infants i parvulari Rosa d'Abril de Barcelona-Gràcia i projecte d'uns mestres i pares d'obrir una escola a Sant Cugat). Ens convé recordar que hi ha hagut centres públics que han assolit per ells mateixos un alt grau de cohesió i sistema pedagògic (L'Aulet de Celrà, L'Espiga-Sant Jordi i Joc de la Bola de Lleida, Escola de Verdú, Escola de Vilarodona, Escola de Castellcir, CEIP Coves d'en Cimany de Barcelona, CEIP Pau Vila d'Esparreguera...), però en alguns s'ha mantingut a través dels anys i en d'altres, no. Encara és més difícil als centres d'educació secundària. Entre els centres públics hi ha intents d'impulsar un projecte específic però a vegades s'abandonen quan hi ha canvis de mestres i professors. Tot nou centre és un nou projecte, com ara el CEIP El Martinet de Ripollet, que ha iniciat un parvulari amb el sistema de desenvolupament autònom per l'activitat de l'infant seguint la línia de les escoles infantils de Reggio Emilia, però no hi ha cap seguretat de poder continuar si els mestres que s'hi han d'anar incorporant no sintonitzen amb aquest sistema pedagògic, que no permet fer la feina amb rutines convencionals. I això no vol dir que no hi hagi experiències pedagògiques molt positives, però generalment no abracen tota l'activitat de la institució escolar i en la pràctica no hi ha una oferta escolar diferenciada segons l'orientació pedagògica específica. La falta de diversitat comporta que les famílies no tenen efectives opcions d'elecció segons la pedagogia i que la majoria d'escoles s'acomoden a allò que podríem identificar com a pedagògicament correcte actual-

1. En vam fer referència més detallada a la *Revista Catalana de Pedagogia*, vol. 1 (2002), «Pedagogia i Participació. Per una educació de qualitat» (p. 68-71). Edició de la Societat Catalana de Pedagogia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

ment. Pedagògicament correcte però ja tradicional, poc decidit a afrontar les noves necessitats i, en general, poc estimulants per a la renovació pedagògica del conjunt d'escoles del país. És evident que els centres no exerceixen ni l'autonomia que de fet ja tenen, perquè s'actua de forma convencional i els mateixos col·lectius professionals no afavoreixen que hi hagi col·legues que destaquin per la seva iniciativa per temor a l'autocràticisme que va caracteritzar la nostra escola durant tants anys. En moments de dificultat es va comptar amb la iniciativa de professionals fermes, però quan la mateixa Administració educativa promou les bones pràctiques pedagògiques malgrat un excés normatiu, les col·lectivitats frenen el sorgiment de líders i en canvi descarreguen les seves responsabilitats en gestors que poden ser substituïts en qualsevol moment.

2. SISTEMA PEDAGÒGIC

Que la institució escolar tingui sistema pedagògic vol dir que la seva organització, els seus mètodes i totes les accions estan pensats i travats en relació amb el conjunt, de manera que en modificar una acció cal reajustar-ne d'altres per a evitar una descompensació del sistema. El sistema pedagògic és totalment necessari en institucions on laboren conjuntament quinze, trenta o cinquanta professionals i els alumnes són atesos per un cert nombre d'aquests simultàniament, nombre que encara s'incrementa més si considerem els diferents cursos escolars que passarà cada infant. Malgrat que en general la nostra escola ha incorporat procediments de l'Escola Activa, aquests s'apliquen sense sistema estructurat, a vegades amb contradiccions internes i seguint tendències majoritàries, que són les que es repeteixen en les diferents publicacions de divulgació pedagògica.

El sistema pedagògic de la institució escolar ha de partir de principis psicopedagògics generals interpretats a la vista de l'entorn o context escolar. Ha de recollir les finalitats bàsiques de l'educació que ha decidit la societat per legitimitat política i les ha de completar amb les pròpies de la comunitat escolar particularment compartides pels pares i formulades en el projecte educatiu de centre. El sistema pedagògic pot ser adoptat o bé dissenyat pels mateixos professionals considerant mètodes específics per a determinats aprenentatges, els procediments didàctics adequats, les tècniques de treball i d'estudi que practican els alumnes, els recursos que es mobilitzaran, particularment els que ja formen part de la vida habitual dels infants i joves. D'acord amb el mateix sistema pedagògic, cal establir els criteris d'avaluació que compartirà tot el professorat. L'organització escolar ha de preveure tot l'itinerari que faran els alumnes durant els anys d'escola: aquest és el currículum escolar, que pot venir guiat en les línies bàsiques per allò

que ha decidit legítimament la direcció política de l'educació. L'organització escolar ha d'establir amb fonament la utilització d'espai, la dedicació de temps i la provisió dels recursos necessaris d'acord amb el sistema pedagògic.

Els processos educatius i els resultats d'aprenentatge en el marc dels valors, actituds i habituds promoguts han de ser revisats i valorats pels diferents sectors de la comunitat educativa integrant-se en una avaluació interna del centre, si pot ser amb contrastos externs.

Cal el necessari lideratge pedagògic, sigui individual o d'equip. El lideratge comporta coneixement previ, iniciativa pròpia i reconeixement de capacitat per part dels membres de l'organització. El lideratge pedagògic és marcadament científicotècnic i pot coincidir o no amb el lideratge institucional, que consisteix fonamentalment en gestió i direcció de recursos humans.

La institució escolar que impulsa i consolida un sistema pedagògic haurà de tenir un aval extern o tutelatge. Podrà ser una institució d'educació, de formació o de cultura. D'altra banda són institucions que tendeixen a fer estudis i construir teoria i pensament i serà positiu per a elles veure en pràctica les seves elaboracions, com ho feia Dewey a l'escola laboratori de la Universitat de Chicago. Les escoles amb sistema pedagògic podrien estar supervisades per un patronat que vetllés pel bon funcionament de la institució. Entre aquestes pensem en: instituts de ciències de l'educació, instituts municipals d'educació, facultats universitàries de pedagogia i ciències d'educació, facultats de comunicació i de cultura, institucions de formació del professorat reconegudes (com Rosa Sensat i Òmnium Cultural), museus, conservatoris musicals, zoològics, acadèmies científiques, l'Institut d'Estudis Catalans i altres. Sempre institucions acreditades per la seva contribució a la cultura i al progrés social.

D'altra banda institucions escolars que opten per un mateix o semblant sistema pedagògic podrien organitzar-se en xarxa cooperativa, produir materials, organitzar sessions i cursos de formació, supervisar-se recíprocament i tenir el reconeixement de l'Administració educativa.

3. AUTONOMIA DELS CENTRES I EQUIPS DE MESTRES/PROFESSORS QUE TENEN RECONEGUT UN SISTEMA PEDAGÒGIC

S'ha d'estimular la renovació pedagògica que surt de dins de la institució escolar, que té iniciativa interna. No s'ha de procedir, doncs, per convocatòria pública. La regulació política ha de ser oberta i ha d'afavorir la iniciativa pedagògica. L'autonomia del centre com a capacitat de donar aquest mateix resposta a les necessitats del seu entorn s'ha de completar amb la retuda de comptes amb

relació als processos educatius i amb l'aprenentatge dels alumnes com a valor afegit per a la institució escolar, sense comparar resultats d'un centre amb l'altre. Aquests centres amb un reconeixement específic no estarien sotmesos a la regulació política basada en controls normatius, uniformes, innecessaris quan la iniciativa amb responsabilitat sorgeix del propi equip docent.

Caldrà la declaració pública del sistema pedagògic quan hagi estat reconegut pel Departament d'Educació, que farà públic el catàleg de centres i l'actualitzarà periòdicament.

L'autonomia de la institució escolar comença per l'autonomia pedagògica que els professionals demostren amb la seva iniciativa. Amb el reconeixement d'aquesta poden gaudir d'autonomia organitzativa (horaris, vinculació d'àrees de coneixement, activitats de projecció...). Posteriorment s'ha de poder assolir una major autonomia de gestió econòmica. En darrer terme i fonamentant-se en el projecte pedagògic, els centres poden tenir autonomia per a definir les necessitats de personal segons perfil que es faria públic i que seria seleccionat entre els candidats per una comissió mixta (centre: professor i pare-mare, patronat, ajuntament i Administració). La selecció de candidats s'ha de fer amb fonament, casant el perfil prèviament definit amb el candidat que més s'hi adequi, evitant endogàmies i perfils fets a mida. El perfil s'ha de definir de manera múltiple: àrees de coneixement científic, competència específica en el perfil psicopedagògic (orientació psicològica, disseny de programes pedagògics, coneixements de neurociència...), i habilitats i recursos personals en relació amb activitats culturals (ex.: teatre, grafisme, excursionisme, muntatges de llum i so, contacontes, animació musical...). De manera general, el perfil dels professionals docents comporta competència cultural, pedagògica i lingüística, així com compromís social i ètic.

4. LA PROPOSTA DE LA SOCIETAT CATALANA DE PEDAGOGIA ES CONCRETA EN:

Obrir un nou perfil d'institució escolar: centres amb estatut de patronat al qual es puguin acollir centres amb un alt grau d'elaboració i iniciativa pedagògica interna. Aquests centres hauran de tenir l'aval de la Inspecció d'Educació a partir d'una supervisió mínima de tres cursos, l'aval d'una institució que patrocini el centre i el suport d'un moviment, xarxa o institució de reconegut prestigi pedagògic.

Les institucions escolars de patronat gaudiran de major autonomia organitzativa i econòmica i informaran del funcionament, assoliments i millores de cada curs. L'Administració educativa els facilitarà la difusió del sistema pedagògic.

gic per tal que altres institucions escolars s'hi puguin associar. La Inspecció d'Educació suscitarà iniciatives i impulsarà centres amb sistema pedagògic allà on no sorgeixi la iniciativa amb facilitat.

Les institucions escolars de patronat podran emprendre iniciatives de formació i els docents quedaran compromesos a formar-se en aquelles competències necessàries per a millorar la resposta de l'equip docent. Entre institució protectora i Administració educativa proveiran personal formador i, si fa al cas, finançament d'activitats amb finalitats específiques.

Tant la institució protectora com la Inspecció d'Educació, i, si és el cas, la direcció o coordinació de la xarxa d'escoles o moviment d'escoles associades emetran informes periòdics, com a mínim cada tres cursos. Si fossin negatius, es donaria el període d'un curs per reorientar les disconformitats abans de perdre la condició de centre amb sistema pedagògic reconegut.

Els centres que assoleixin l'autonomia de proposta de perfils professionals faran públiques les seves vacants. Una comissió mixta [hom podria pensar en una fórmula semblant a la que usen els ajuntaments per a seleccionar els funcionaris municipals: un tribunal mixt format per membres del centre, membres d'altres centres i membres de les administracions públiques] seleccionarà entre els candidats els que més s'adeqüin a la plaça vacant. Amb tot, no s'ha de fer un equip docent d'alta competició i justament si es tenen professionals molt qualificats a nivell d'investigadors didàctics o de tecnòlegs didàctics, un 20 % de les places com a criteri indicatiu seria convenient que es reservessin per a docents novells que poguessin rebre modelatge didàctic. No ha de ser suficient que s'encarreguin les pràctiques a docents hàbils o tècnics que no puguin fonamentar i justificar la seva pràctica en cada context. Alguns centres formarien part de la xarxa de centres de pràctiques vinculats a les facultats de formació del professorat. [Això també estava pensat per Bartolomé Cossío amb el Museo Pedagógico]

Cal pensar també en la possibilitat que hi hagi més centres integrats d'educació primària i educació secundària sense que estiguin en un mateix edifici escolar, però que garanteixin una continuïtat pedagògica amb la caracterització específica que correspon a cada edat dels alumnes. Això obriria possibilitats que ja han estat assajades i que milloren molt l'educació social: alumnes grans que fan de mentors d'alumnes més petits, que condueixen grups reduïts de reforç, que ajuden a educació infantil explicant el conte o acompanyant una sortida... Aquests alumnes practicarien les habilitats socials, viurien de manera més positiva la seva adolescència i no s'incorporarien a una conflictivitat per avorriment.

Barcelona, 3 d'abril de 2005
Estatge de l'Institut d'Estudis Catalans